ויקהל־פקודי

א. שוין געריעדט פיל מאל, אז רש"י בפירושו על התורה שטעלט זיך אפ און איז מפרש יעדער ענין וואס אין אים פעלט ביאור לפי פשוטו של מקרא, און בשעת מ'גיעפינט אז עפעס איז שווער אין פשט הכתובים און רש"י באוואלנט עס ניט, מוז מען זאגן אז ע"פ פשש"מ איז דאס מלכתחילה קיין קשיא ניט — אדער ווייל ע"ד הפשט איז עס מובן מעצמו, אדער דאס ווערט באוואלנט דורך א פריערדיקן פירוש אין רש"י.

אין די פרשיות ויקהל פקודי זיינען דא כמה ענינים וואס זיינען ניט מובן ע"פ פשש"מ, און נאכמער — אייניגע קשיות ווערן בעיקר מצד פרש"י. מען וועט זיך דא אפשטעלן עכ"פ אויף איין שאלה איז יעדער פרשה:

אין פ' ויקהל אויפן פסוק[1] „וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים", וואס דאס מיינט, ווי רש"י זאגט, „שמעל[2] גבי העזים טווין[3] אותן" — אז זיי האבן געשפונען די וואל (נוצה[4]) ווי זיי איז נאך באהאפטן צו די עזים. דארף מען פארשטיין: וואס פאר א מעלה און תועלת איז אין דעם וואס „מעל גבי העזים טווין אותן"?

ולכאורה, אדרבה: בשעת אז די נוצה זיינען אפגעשניטן פון די עזים, קען מען זיי דעמאלט שפינען א סך גרינגער און בעסער ווי וועז זיי זיינען „על העזים" — וואס האט מען פון דעם וואס די נוצה ווערן געשפונען „מעל גבי העזים"?

אויך — ויבאלד די תורה דערציילט אויף וויפל ס'איז געווען די חביבות פון מלאכת המשכן בא די נשים (וע"ד משכ"כ פריער[5] „ויבואו האנשים על הנשים"), אז זיי האבן ארויסגעווייזן א אויסערגע־ווייניליכע חכמה און פעאיקייט אין די טווי' מעל גבי העזים — פארוואס געפינט מען דאס ניט אויך בא דער טווי' פונעם צמר (פון די יריעות התחתונות) פון דעם תכלת וארגמן גו', וואס שטייט פריער[6] (און עס איז אויך מודגש אז עס איז געווען בחכמה) און פונדעסטוועגן איז „וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ויביאו מטווה את התכלת ואת הארגמן גו'", זיי האבן אבער ניט געשפונען דעם צמר[7] מעל גבי הכבשים[8]?

ב. אין פרש"י בפ' פקודי[9] דארף מען פארשטיין וואס רש"י זאגט אז „משה

---

1) לה, כו.

2) כ"ה בדפוסי רש"י שראיתי, כולל דפוס ראשון. לבד בדפוס שני, ובכוי"כ כת"י רש"י דאיתא „שעל". וראה לקמן סוף הערה 28.

3) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו ובכמה כת"י רש"י (— בל' הווה). ובדפוס ראשון (ועד"ז בכמה כת"י רש"י) „טוו אותן", ולכאורה כצ"ל, מתאים ללשון הכתוב „טוו את העזים" — בל' עבר, וכן מתחיל רש"י פירושו „היא היתה אומנות כו'" [אבל להגירסא בדפוס שני, „היא אומנות יתירה" (בלי תיבת „היתה") מתאים הסיום „טווים אותם"].

4) פרש"י תרומה כה, ד ד"ה ועזים. וראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ט ס"ח (מב"י שם): בכל התורה לא נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים אבל של עזים נקרא נוצה. ובראב"ע ועד"ז ברשב"ם תרומה שם „שער העזים". וראה תוד"ה ונוצה שבת כז, א. וראה לקמן הערה 27.

5) לה, כב. ובפרש"י שם.

6) ויקהל לה, כה.

7) ובפרט דקשה יותר הטווי' ע"ג העזים, כיון שהם תקיפין וקופצים יותר מכבשים (ראה מדרש הגדול כאן. וראה לקמן הערה 27).

8) ואולי י"ל שזה אי אפשרי, כיון שצ"ל ד' מינין יחד וכו' (רש"י תרומה כו, א).

9) לח, כב.

צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, א"ל בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו א"ל כך שמעתי כו' וכן עשה המשכן תחלה ואח"כ עשה כלים".

איז ניט מובן: ווי‌באלד אז דער אופן וסדר עשיית המשכן איז געווען לויט דעם „מנהג עולם", איז דאך דער „מנהג עולם" ביים בויען א בית אז פריער בויט מען די וועגט און דערנאך דעם דאך[10] — און אזוי איז אויך געווען ביי הקמת המשכן[11] — און אין פ' ויקהל[12] געפינט מען אז די חכמי לב האבן פריער געמאכט די יריעות (אלס גג)[13] און ערשט דערנאך[14] די קרשים [און אזוי איז אויך געווען דער סדר ווי זיי זיינען אויף דעם נצטווה געווארן בפ' תרומה[15]].

די בעלי התוס'[16] פארענטפערן, אז די יריעות זיינען געמאכט געווארן „ראשונה לכל מלאכת המשכן כדי שיהו מו־

10) שאין דרך לבנות מלמעלה למטה (שו"ע אדה"ז חאו"ח סשט"ו סוס"ט — והוא ע"פ רא"ש ביצה פ"ד ס"א. תוד"ה כסא — שבת קלח, א).

11) פקודי מ, יח־יט.

12) לו, ח ואילך.

13) אף שבדוחק י"ל שזהו מפני ש(עיקר) המשכן הם יריעות התחתונות וכמש"נ (תרומה כו, א. ובכ"מ). וראה ספורנו פקודי מ, יח. — ובמילא גם היריעות עזים שהם למכסה עליהן — קדמו לקרשים.

14) ודוחק לתרץ דכיון שהיריעות היו לא רק „לגג" כ"א גם ל„מחיצות" (פרש"י תרומה כו, א) א"כ גם הם נכללים במחיצות ודפנות, שהרי סו"ס הם „מחוץ לקרשים (שהיריעות תלויות מאחוריהן) לכסותם". ולהעיר שרש"י פירשו לענין יריעות משכן (התחתונות) — ראה ספורנו שם — ולא לענין יריעות עזים.

15) כו, א ואילך.

16) ויקהל לו, יד. ועד"ז בפי' הרא"ש (הדר זקנים) שם.

*) וכוונת פרש"י שם (כפשוטו), הוא לתרץ לשון הכתוב „ואת המשכן תעשה גו".

כנות לאהל על המשכן מיד שיעשו הקרשים ולא יהי' שעה אחת בלא כסוי".

אבער (נוסף אויף דעם וואס דאס גופא פאדערט א טעם — פארוואס האבן די קרשים ניט געקענט זיין „שעה אחת בלא כיסוי"[17] — איז) אין פשש"מ קען מען אזוי ניט איינלערנען, ווארום[18] פון פשטות הכתובים זעט מען אז מ'האט געבראכט דעם משכן צו משה'ן ערשט נאכדעם ווי עס זיינען פארטיק געווארן אלע פרטי וחלקי המשכן — די יריעות, קרשים און כל כלי המשכן[19] — און ערשט דערנאך האט מען עס אויפגעשטעלט, כמובן. ובמילא איז דאך קיין נפק"מ ניט וועלכער חלק ס'איז געמאכט געווארן פריער; אפילו ווען מ'וואלט געמאכט די קרשים פריער, כ„מנהג עולם", וואלטן זיי סייווי ניט געשטאנען קיין „שעה אחת בלא כיסוי", היות מ'האט זיי ערשט אויפגעשטעלט לאחרי גמר עשיית כל המשכן כולו.

איז די תמי', וואס אין ביידע ערטער (סיי ויקהל, סיי פקודי) געפינט מען ניט אז רש"י זאל דאס באווארענען.

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים צוויי דיוקים אין פרש"י בפרשת ויקהל:

א) רש"י איז דאך אויסן צו אפטייטשן „טוו את העזים", אז דאס מיינט „מעל גבי העזים טווין אותן", האט ער דערמיט געדארפט אנהויבן זיין פירוש, און דערנאך ערשט צוגעבן אז ענין נוסף אין

17) להעיר מפרש"י תרומה שם.

18) וקושי' זו היא גם לפי' החזקוני ויקהל לו, ה.

19) כמפורש בהכתוב (פקודי לט, לג ואילך) „ויביאו את המשכן אל משה את האהל גו", ואף שזה הי' לפי „שלא היו יכולין להקימו כו' מחמת כובד הקרשים כו'" (פרש"י שם), הרי את"ל שהיו משתדלים להקימו תיכף כשגמרו לעשות את הקרשים (אלא שלא היו יכולין), הרי היו מביאין את הקרשים והיריעות כו' מיד לפני שעשו את הכלים.

דעם, אז דער אופן פון שפינען איז אן „אומנות יתירה" (וכיו"ב) ובכלל — ווי קען רש"י אנהויבן מיט די ווערטער „היא היתה אומנות יתירה" אויידער מ'וויים וועגן וואס עס רעדט זיך דא, און ערשט דערנאך זאגן דעם פירוש הכתוב — „שמעל גבי העזים טווין אותן"?

ב) פאראואס נוצט רש"י דעם לשון „אומנות יתירה" — און ניט „(היא היתה) חכמה יתירה", וואס דאס איז לשון הכתוב: „וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה"? ובפרט אז אין גמרא[20], וואס איז (בפשטות) דער מקור פון דעם פרש"י[21], שטייט טאקע „חכמה יתירה"[22].

ד. דער ביאור בזה:

וויבאלד אז מען טיילט אויס באזונדער (אין א פסוק בפ"ע) „טוו את העזים", און מען איז עס ניט כולל אין דעם פריערדיקן פסוק צוזאמען מיט „וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ויביאו מטווה את התכלת ואת הארגמן גו'" (ווי זיי שטייען טאקע צוזאמען ערשט בא דער הבאה[23], און בא דעם ציווי אויף דער תרומה[24], ובפרט אז דער פסוק חזר"ט איבער נאכאמאל „וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו"[25], איז מובן מעצמו אז דער „טוו (את העזים)" איז אנדערש פון דעם טוו אין דעם פסוק שלפניו (און וויבאלד אז ס'איז ניט שייך קיין טוו' אין די עזים), מיינט[26] עס אז זיי האבן געשפונען די נוצה את (— מיט) במחובר[27] צו די עזים[28].

20) שבת עד, ב.

21) כמ"ש במפרשים — ס' הזכרון, ועוד.

22) ובגמרא שם (צט, א) „גדולה חכמה". ובפרש"י שם ד"ה נשא לבן „יתירות חכמה משמע".

23) לה, כג.

24) לה, ו. וכן בציווי ה' (תרומה כה, ד).

25) ראה יריעות שלמה (למהרש"ל) ורע"ב עה"פ. אבל לכאורה מזה לבד לא היינו יודעים שהי' מעל גבי העזים. וראה פרש"י שבת שבהערה 22.

26) ראה פרש"י שבת (עד, ב) ד"ה שטוף „קרא קדריש טוו את העזים בגופן של עזים משמע".

27) ודוחק לומר דזה שנאמר בכתוב בפ"ע הוא מפני שהמלאכה דטוויית שערות עזים בכלל היא קשה יותר מטווית צמר כבשים וצריכה לאומנות וחכמה יתירה — „לפי שהשערות של עזים דקין ביותר וקשין" (מדרש הגדול כאן. פי' ר"א בן הרמב"ם. רלב"ג ומנחה בלולה כאן. וכן משמע בראב"ע פסוק כג). ובפרט שלפרש"י היו היריעות מ„נוצה של עזים" (פרש"י תרומה כה, ד. כו, ז) שאינם קשים כשערות עזים (כמ"ש בתוס' הנ"ל הערה 4); משא"כ במדרש הגדול, פי' הר"א בן הרמב"ם והראב"ע (שבהערה 4) מדייקים שערות העזים (אבל ראה רלב"ג ר"פ תרומה).

28) המבואר בפנים (שנשארו ע"ג העזים והביאום כמו"ש טווים ע"ג העזים), או שנאמר שהביאו למלאכת המשכן רק חוטין טוויין אלא שהטווי' הי' ע"ג העזים תלוי לכאורה בב' הפי' שב„טוו את העזים" (ובכלל בגדר טווי' ע"ג בהמה):

א) בשעת הטווי' ושזירת הנוצה (או השערות) נתלשו מאליהם (עץ הדעת טוב — להרח"ו — פרשתנו (קטו, ב)), כפשטות לשון הגמ' (שבת עד, ב) „הטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת חייב שלש חטאות אחת משום גוזז כו' מנפץ כו' טווה רב כהנא אמר אין דרך גזיזה בכך כו' ואין דרך טווי' בכך" (כל הג' מלאכות בב"א)*. וכדמוכח גם בר"ח וראש"ש שבת שם. וכן משמע במצו"ד (להרדב"ז) מצוה תכ.

ב) גם לאחרי הטווי' נשארו (טוויים) ע"ג העזים, והגזיזה הוה רק אח"כ, כדמשמע מהמפרשים (תפארת יונתן — לר"י אייבשי"ץ — כאן, ועוד) שמבארים הטעם שטוו ע"ג העזים כיון שכמה מהם היו בודאי נדות ולא ה' עת להטהר לכן טוו מע"ג העזים במחובר לבעל חי ואינו מקבל טומאה**. וכן הוא בגר"א (בחי' וביאורים מלוקטים לרמב"ם הל'

*) וכן מוכח ברמב"ם הלכות שבת פ"ט ה"ז (ובפרט שמשנה וכותב „הטווה את הצמר מן החי") ובמג"א ס"י שמ סק"ג (וראה יד אפרים שם).

**) ואולי י"ל כוונתו דעיקר ההקפדה הוא דהנדות לא יעשו מלאכה לצורך המשכן, ולכן טווה מעל העזים במחובר, אבל זה שלאח"ז נתלשו ונגעו בהחוטין לית לן בה. שהרי עדיין לא נאמרה פ' טמאים (נטין ס, א) ורק הרחקה (שזהו גם מפי „נידה") הייתה. וראה ויצא (לא, לה וברמב"ן וכו' שם). וצ"ע.

— און דער טעם דערפון פאַרשטייט אויך אַ בן חמש: וויבאַלד אַז דאָס וואָס איידן האָבן מנדב געווען און געבראַכט פאַרן משכן איז געווען תרומת ה' — ווי אַ נדבה והקרבה לה' — איז כשם ווי אין קרבנות זיינען דאָ פאַרשידענע סוגים: אַ קרבן פון מין החי און פון מין הצומח (ווי מען געפינט בפרשת בראשית[29], ביי קרבן קין און קרבן הבל) און אַ קרבן פון אַ בעל חי איז מער חשוב ווי אַ קרבן פון אַ צומח[30] —

עד"ז אויך בנדו"ד: ווען מ'קען שפינען חוטי הנוצה ווען זיי זיינען נאָך מחובר צו די עזים (מין החי), איז דאָס אַ חשוב'ער ערע תרומה ווי אַ מטווה פונעם נוצה וואָס איז אָפגעשניטן פון די עזים. חוטין וועלכע זיינען נאָך מחובר צום בעל חי (עזים), וואָקסען זיי, זיי האָבן אַ שייכות צום מין החי, זיי זיינען יונק פון גוף החי. משא"כ די חוטים נאָך דעם ווי זיי זיינען אָפגעשניטן פון גוף החי.

— ובפרט אויב מ'וועט לערנען בפשטות, אַז מ'האָט געבראַכט די חוטים ווי זיי זיינען נאָך געווען על גבי העזים"[30], איז פשוט דער עילוי שבזה, זייענדיק בשעת הנתינה איז גדר פון אַ דבר חי.

ה. עס איז מובן פאַרוואָס בלויז ביי די יריעות עזים איז געווען „טוו את העזים", און מען געפינט דאָס ניט ביי די יריעות פון תכלת וארגמן כו':

די חוטי הצמר פון די כבשים האָט מען געדאַרפט ברענגען אַלס (— נאָך דעם ווי זיי זיינען געווען געפאַרבט) תכלת[31] (געפאַרבט מיטן דם חלזון — בלוי) און ארגמן (פורפול) כו' — וואָס דאָס (פאַרבן) איז ניט מעגלעך בעת די חוטי צמר זיינען מחובר צו די כבשים — קומט אויס, אַז די הבאה פון די תכלת וארגמן כו' קען ניט זיין באַלד נאָך זייער טוויי' מעל גבי הכבשים[32], ופשיטא ניט ווי זיי זיינען נאָך על גבי הכבשים[33],

דעריבער איז די טוויי' ניט געווען על גבי הכבשים, ווייל די הבאת תרומה לה' קען סייווי ניט זיין אין דעם אופן (משובח) ווי זי איז מחובר (אַדער עכ"פ בסמיכות לזה) צו חי.

וא"ו. אויף דעם וואָס ס'איז מובן מעצמו פון פסוק, כנ"ל, באַוואַרנט רש"י: „היא היתה אומנות יתירה כו'": דאָס וואָס די נשים „טוו את העזים", איז געווען ניט בלויז מצד „נשא לבן אותנה בחכמה" (כולל אויך —) צו פאַרשטיין, אַז דורך אַזאַ אופן של טוויי' וועט עס זיין אַ חשוב'ערע נתינה ותרומה פאַר דעם משכן, נאָר אויך דערפאַר וואָס אין דעם איז געווען אַ בעסערקייט אין אויסאַר-

---

שבת פ"ט ה"ז)***. וכן משמע באגלי טל מלאכת גוזז אות ז' בהגהה.

ולכאורה תלוי בב' הגי' ברש"י כאן (הובאו בהערה 2): להגירסא לפנינו „שמעל גבי העזים" משמע שנתלשו ע"י הטווי' [ועד"ז הוא לכמה גי' בש"ס שם (הובאו בדק"ס שם). וכ"ה בר"ח וראש"ש שם]; משא"כ להגירסא „שעל גבי העזים".

29) ד, ג ואילך.

30) אף שהחסרון בקרבן קין הי' רק זה שהביא מן הגרוע (וראה באריכות לקו"ש חט"ו ע' 20 ואילך) — הוא מפני שהי' „עובד אדמה" ולא הי' לו צאן.

•30) להעיר גם מחת"ס עה"ת תרומה (כה, ד) ד"ה שש ועזים. — ודלא כמ"ש במלאכת הקודש על פרש"י תרומה שם.

•••) בגר"א מפרש כן ברמב"ם שם. אבל לכאורה לא משמע כן ברמב"ם, כנ"ל בשוה"ג הא'.

31) כציווי ה' למשה (תרומה כה, ג-ד) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם גו' ותכלת (צמר צבוע בדם חלזון כו') וארגמן (צמר צבוע ממין צבע כו'), ולא שיקחו מאתם צמר בפ"ע והצבע בפ"ע.

32) וראה משכיל לדוד כאן.

33) כי אף אם יצבעו שלא כדרכו כלל, וכל שערה ושערה בפ"ע, הרי עד לגזיזת הצמר יצמחו יותר, ויחסר בהתוספת צבע התכלת והארגמן.

בעטונג[34] — „אומנות[35] יתירה": די עצם טוי׳ וואס על גבי העזים קומט ארויס בעסער[36] אויסגעארבעט ווי די טוי׳ מיט די נוצה וואס איז שוין אפגעשניטן פון די עזים. וואס בשעת די שערות זיינען מחובר און יונק פון דער בהמה האבן זיי אין זיך א לחלוחית און א ווייכקייט[37], וואס דאס איז א מעלה אין דער אומנות הטווי׳.

ז. ע״פ הנ״ל ווערט אויך פאר־שטאנדיק פארוואס מען האט געמאכט די יריעות פריער ווי די קרשים, כאטש אז דער „מנהג עולם" איז צו מאכן די וועגט פריער — ומצד ביידע ענינים הנ״ל: מצד חביבות וזריזות הנשים האבן זיי גלייך געמאכט די טוי׳ און עס גע־براכט צו די עושי המלאכה (היריעות) ווי זיי זיינען על גבי העזים, האט מען ניט געקענט אפלייגן די גזיזה (און מאכן היריעות) ביז מ׳וועט מאכן די אדנים און קרשים — ווייל אינצווישן וועלן די שערות וואקסען יעדערע פאר זיך אן טוי׳ צוזאמען.

אויך י״ל ע״ד ההלכה — אז דאס איז צער בעלי חיים (זייענדיק ניט לגמרי פריי — דורך דער טווי׳)[38], האט מען דערפאר צום אלעם ערשטן גוזז געווען די חוטי הנוצה פון די עזים.

און היות אז דאס שפינען ע״ג העזים איז אויך אן „אומנות יתירה" — די טוי׳ איז א בעסערע, כנ״ל, איז מובן, אז עד״ז איז אויך ביי דער מלאכת האריגה פון די יריעות עזים, אז ווען די מלאכת האריגה פון די חוטי עזים איז בקירוב זמן צו זייער זיין מחובר צו די עזים[39], איז אויך דער עצם וועבן אין א בעסערן אופן, מיט א יתרון אין דער אומנות. און דער־פאר האט מען תיכף נאכן אפשניידן די חוטים מעל גבי העזים דערפון אורג געווען יריעות[40].

ח. פון די ענינים מופלאים ע״ד ההלכה וואס מ׳נעמט ארויס פון דעם פרש״י[41]:

---

34) אף שכמובן קאי גם על העש׳ שהיא באומנות יתירה.

35) אבל י״ל דההדגשה ברש״י היא לפרש, ד„כל הנשים אשר נשא לבן אותנה גו׳ טוו את העזים", לא הי׳ הנשיאות לב „להביא לכל המלאכה" (לה, כט) „מלאכת ההבאה" (פרש״י לו, ז) כ״א שהייתה „אומנות" וחלק ממלאכת ועבודת המשכן (וראה פרש״י תשא לא, ה).

36) ראה ספורנו עה״פ.

37) עכ״פ פחות קשין (ראה הערה 27) מכאחרי הגזיזה.

38) ואף את״ל דהטווי׳ עצמה ע״ג העזים גורמת צער — מובן שאין בזה איסור כיון שנעשה לצורך כו׳ (ראה שו״ע אדה״ז חלק חו״מ הל׳ עוברי דרכים וצער בע״ח סוס״ד).

39) אפילו את״ל שהביאו רק הנוצות של העזים טווים לא העזים עצמן.

40) ומתחלה עשו את יריעות דשש משזר תכלת גו׳ כיון שביריעות עזים הודגש שהם „לאהל על המשכן" — היריעות שש גו׳.

לכאורה י״ל, שמכיון שהיו כו״כ חכמי לב, חלקו המלאכה ובבת אחת עשו יריעות המשכן ויריעות העזים. אבל לפי״ז הרי יכלו לעשות כן גם בנוגע להקרשים וכו׳, ובפרט שזהו אומנות אחרת לגמרי (ראה פרש״י תשא שם) וא״כ פשיטא שנעשו ע״י חכמי לב (אומנים) אחרים.

ולהעיר דפי׳ בעלי התוס׳ „ראשונה לכל מלאכת המשכן" וכן פי׳ הרא״ש שהובא לעיל ס״ב, הוא עה״פ ויעש יריעות עזים, ולא על יריעות התחתונות שנאמר בהכתובים שלפנ״ז (לו, ח ואילך). וי״ל בפשטות, כי יריעות התחתונים ה״ה המשכן וכמש״נ ועשית את המשכן עשר יריעות — ראה לעיל הערה 13.

41) עוד ענין בהלכה שאפ״ל בפרש״י: ע״פ הנ״ל ר״ס ו׳, שרש״י בא לפרש שזה שהנשים טוו את העזים לא הי׳ (רק) בשביל שיהי׳ נחשבת תרומה חשובה יותר (צומח שבחי׳), כ״א גם שנוגע לטיב המלאכה, י״ל דרש״י לשיטתי׳ בהגדר דכל חלב לה׳ (כפי שנתבאר בלקו״ש חי״א ע׳ 131) שלא הקפידה התורה על שעת ההכנה (שיהי׳ אז חלב לה׳ — מן המובחר — המחובר), כ״א כשתבוא עי״ז עדיפות בהדבר בעת הנתינה, עי״ש.

עס איז ידוע[42] די שאלה — וויבאלד אז אין בונין את המקדש בלילה[43] (ועד"ז דעם „משכן דאקרי מקדש"[44], ד.ה. אז בנין המקדש איז א מ"ע שהזמן גרמא, און נשים זיינען פטורות פון מ"ע שהזמן גרמא, היינט ווי האבן נשים געמעגט שפינען דעם צמר פאר דעם (בנין ה)משכן [לדעת ר"ת[45], אז אן אשה קען ניט צוגרייטן און טאן דעם הכשר פון אזא מצוה אויף וועלכער זי איז ניט מצווה, וואס דערפאר איז „אין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון דלא איפקדא"]?

איז מבאר דער ראגאטשאווער[46], אז אין מצות בניית מקדש זיינען דא צוויי פרטים: א) דער עצם בויען א מקדש איז א מ"ע, ב) דאס וואס עס דארף אויפגעבויט ווערן א מקדש אויף צו מקריב זיין קרבנות.

און אין דעם איז דער חילוק בנוגע להנ"ל, צי נשים זיינען מחויבות אדער פטורות פון בניית המקדש: מצד דער מצוה פון בניית המשכן והמקדש איז עס א מ"ע שהז"ג און נשים זיינען פטורות; אבער דער צווייטער ענין וחיוב, אז מ'דארף אויפבויען א מקדש אויף צו מקריב זיין דארט קרבנות, אין דעם זיינען אויך נשים מחויבות, וויבאלד אז אויך זיי האבן אויף זיך דעם חיוב פון הקרבת קרבנות.

און דעריבער: די חלקים און פרטים אין מקדש, וועלכע זיינען מעכב די הקרבת הקרבנות, זיינען אויך נשים מחוייבות אין זייער בני' ועשי'; משא"כ די חלקי וכלי המקדש וואס זיינען ניט מעכב (אין דער הקרבת הקרבנות), און זייער עשי' איז נאר צוליב דער מ"ע פון בניית המקדש — פון דער עשי' זיינען נשים פטורות — ובמילא אויך אסור.

ט. ובעניננו: בנוגע די יריעות זאגט די גמרא[47], אז דאס וואס עס שטייט אין פסוק[48] „ויפרוש את האהל על המשכן", ווערט דערמיט געמיינט די יריעות התחתונות (פון שש תכלת וארגמן ותולעת שני), ד.ה. אז מיט די יריעות התחתונות האט שוין דער משכן א דין פון אן אהל און מ'קען דארטן מקריב זיין קרבנות. קומט במילא אויס, אז די יריעות שלמעלה מהן, די יריעות עזים, זיינען ניט מעכב צו מקריב זיין קרבנות אין משכן (און דער משכן איז כשר אויך ווען „קיפל הרוח" את יריעות העזים).

ועפ"ז איז מובן דער טעם החילוק אין די לשונות הכתוב, וואס בנוגע די יריעות התחתונות שטייט „וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ויביאו מטווה את התכלת ואת הארגמן גו'", ווייל די יריעות זיינען מוכרח צוליב כשרות

---

42) צפע"נ דלקמן בפנים. וראה גם שו"ת בית יצחק או"ח סי' ג אות ה' ואילך. הר המור' להרמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א הי"ב סקכ"ח. כלי חמדה ס"פ תשא. ועוד. וע"פ המבואר לקמן בפנים יש לעורר ולהעיר בכמה מהנ"ל. ואכ"מ.

43) שבועות טו, ב. רמב"ם הלכות בית הבחירה שם.

44) עירובין בתחלתה.

45) תוד"ה כל גיטין מה, ב.

ע"פ דעת הט"ז ואדה"ז או"ח ר"ס יד, גם לדעת ר"ת כשרה הטווי' והשזירה בנשים, ולפי"ז מובן זה שהנשים טוו למשכן, אבל לפמש"כ בנתיב חיים לשו"ע שם, וראה גם פרמ"ג (משב"ז) שם לר"ת גם הטווי' אסורה ע"י נשים (ראה שו"ת בית יצחק שם). ואולי לכן הוסיף בצפע"נ שם הציון „תוספות מנחות דף מב, ע"ב", דמשם מובן דגם הטווי' הוי בכלל עשייתן, ובעינן לשמה. ועצ"ע.

46) צ"פ הפלאה בהשמטות נד, א. נעתק בצפע"נ עה"ת פרשתנו עה"פ. וראה גם צפע"נ מהדו"ת ג, ג. ע' 164 (נעתק בכללים בערכו).

47) שבת כח, א.

48) פקודי מ, יט.

המשכן (אויף צו ברענגען קרבנות), דעריבער קענען אויך נשים טאָן די מלאכה פון שפּינען די יריעות (זיך משתתף זיין אין מלאכת המשכן); משא"כ בא די יריעות עזים, וואָס די יריעות זיינען ניט קיין עיכוב אין די קרבנות, כנ"ל, ובמילא זיינען נשים פטורות (ואסורות) בעשייתן — דער־פאַר שטייט דער לשון „טוו את העזים", אז זייער טוויי האָט געדאַרפט זיין באופן „דהוי חכמה יתירה ולא מלאכה"[49], ווי די גמרא זאָגט אין שבת[50].

יו"ד. ע"פ הנ"ל בפירוש רש"י — אין דעם דיוק לשון „אומנות יתירה" — י"ל אז רש"י בפירושו עה"ת גייט בזה לשיטתי' — דרך הפשט:

אויפן פסוק „ויפרוש את האהל על המשכן" טייטשט רש"י „הן יריעות העזים" (וכפשטות הכתוב אין פ' תרומה[51], „ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן"). לפי"ז קומט אויס, אז לדעת רש"י (ובפשט"מ) האָבן (אויך) די יריעות עזים דעם גדר פון „אהל"[52] וואָס איז נוגע און מעכב צו הקרבת הקרבנות אין משכן.

עפ"ז איז מובן אז אויך די יריעות עזים האָבן געקענט געמאַכט ווערן ע"י הנשים; דעריבער איז רש"י מדייק (ומשנה, כנ"ל) צו זאָגן „היא היתה אומנות יתירה", אז זייער טוויי „מעל גבי העזים" איז געווען ניט בלויז א חכמה, נאָר אויך א מלאכה; דאָס איז דער חידוש אין „אומנות", אז דאָס איז א מלאכה בגוף הדבר.

ועפ"ז איז ניט מוכרח זאָגן (ווי מפרשים[53] לערנען) אז רש"י נעמט דאָ אָן ווי די דיעה אין גמרא[54] אז „הטווה צמר שעל גבי בהמה" איז פטור, ווייל „אין דרך טוויי בכך", און אז דאָס וואָס אין דעם משכן איז געווען דער אופן פון „טוו בעזים", איז ווייל „חכמה יתירה שאני" — נאָר זיין פירוש קען מתאים זיין לויט דער ערשטער דיעה, אז ער איז חייב, ווייל דאָס איז א גדר פון מלאכה.

ואדרבה: וויבאַלד אז אַלע מלאכות לערנט מען אָפּ פון משכן[55], י"ל אז לפרש"י (אז דאָס איז „אומנות") איז דאָס גופא דער מקור אויף דער דיעה[56]:

וויבאַלד אז טוויי על גבי בהמה איז געווען צווישן די פעולות וואָס זיינען געטאָן געווארן אין משכן, איז דאָס א הוכחה אז דאָס איז אָן „אומנות" און מלאכה, ובמילא איז מען דערויף חייב א חטאת.

יא. מיינה של תורה פון פרש"י און די הוראה דערפון אין עבודת ה':

לכאורה איז ניט פאַרשטאַנדיק, צוליב וואָס דערציילט די תורה אז „וכל הנשים

---

49) כ"כ בצפע"נ שם. ולכאורה מפרש דלא כפרש"י ומאירי ולא כפי' התוס' שבת שם עד, ב.

50) עד, ב.

51) כו, ז. וראה תוס' שם כח, א.

52) וראה פרש"י תרומה כו, יד: לאותו גג של יריעות עזים. ובפרש"י ויקהל לה, יא. את אהלו הוא אהל יריעות עזים העשוי לגג.

ודיוק תוס' שבת שם, דמשמע דהיינו יריעות התחתונות דכתיב אחר הקרשים ויפרש את האהל, י"ל דלפי פרש"י (תרומה כו, א) הם בכלל המחיצות. וראה לעיל הערה 14.

53) ס' זכרון כאן. ועוד.

54) שבת עד, ב.

55) שבת מט, ב. ובכ"מ.

56) וכן משמע להגירסא בפרש"י (דפוס ב') „היא אומנות יתירה . . טוים אותם", היינו שבעצם היא אומנות יתירה. משא"כ להגי' לפנינו „היא היתה אומנות יתירה . . שמע"ג העזים טוו אותן" — י"ל, שבדורות שלאח"ז הוה שלא כדרכו. וראה פרש"י ותוס' שבת עד, ב. וראה אגלי טל שם. ואכ"מ.

אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים"? ס'איז דאך מאי דהוה הוה — די יריעות עזים זיינען דאך געווען נוגע נאר אין משכן, אבער ניט אין מקדש (כולל המקדש דלעתיד, ובפרט שהוא „בנוי ומשוכלל" און „יגלה ויבוא משמים"[57]).

ועד"ז דארף מען פארשטיין בנוגע דעם צווייטן ענין — עשיית היריעות פאר די עשיית הקרשים היפך „מנהג עולם" — וואס איז דאס נוגע לדורות?

נאר פון דעם נעמט מען ארויס צוויי הוראות כלליות אין דער עבודה פון „משכן ומקדש" וואס יעדער איד דארף אויפמאכן אין וועלט בכל הזמנים והמקומות (וכדרז"ל[58] „בתוכו לא נאמר אלא בתוכם" — בתוך כאו"א מישראל).

די ערשטע הוראה האט מען פון די נשים וואס „נשא לבן אותנה בחכמה", אז בשעת דער אויבערשטער האט געגעבן א אידן א חוש וכשרון מיוחד, דארף ער וויסן אז דאס איז ניט צוליב אים אליין, נאר ער דארף עס אויסנוצן אין זיין עבודה צו מאכן פון וועלט א משכן, א דירה לו יתברך —

פונקט ווי עס איז געווען ביי די נשים אין זמן פון בנין המשכן, אז האבנדיק א כשרון מיוחד, וואס אנדערע האבן עס ניט געהאט, האבן זיי פארשטאנען, אז אט דער כשרון וואס דער אויבער־שטער האט זיי געגעבן דארף פון זיי אויסגענוצט ווערן אויף בויען א משכן וואס דארטן וועט זיין השראת השכינה — ושכנתי בתוכם.

און דעריבער, כאטש זיי זיינען ניט נצטווה געווארן[59] צו מאכן די טווי' מיט אן „אומנות יתירה", דערציילט די תורה אז זיי זיינען אליין נתעורר געווארן צו טאן די „אומנות יתירה" צוליב דעם משכן ה' — און דערמיט גיט תורה א הוראה לדורות.

און כשם ווי דאס איז בנוגע כשרונות מיוחדים וכיו"ב, אז א איד דארף זיי אריינטאן אין דער עבודה צו מאכן די וועלט פאר א דירה לו ית', עד"ז איז עס אין אנדערע ענינים וואס דער אויבער־בערשטער גיט א אידן — ווי לדוגמא, בשעת דער אויבערשטער גיט אים א פארדינסט וואס איז מער ווי געווענ־לעך, זאל ער וויסן, אז ער דארף מוסיף זיין אין נתינת הצדקה, תרומה להי' (וכידוע[60] „אז דעם אלטען רבי'נ'ס א חסיד האט געהאט א גוטע פרנסה וואך איז ער געווען זיכער, אז קומענדיק א היים וועט ער טרעפען דעם רבי'נ'ס א צדקה התעוררות בריעף אדער דעם רבי'נ'ס א משולח וואס קלייבט אויף צרכי החזקת בני ארץ ישראל").

יב. די צווייטע הוראה — אויף וויפל מען מוז זיין זהיר ניט צו פארשאפן קיין צער א צווייטן מענטשן: מה־דאך אז צוליב צער בע"ח (און ניט קיין צער ממש, נאר בלויז אן אומבאקוועמ־לעכקייט וכיו"ב) איז מען משנה „מנהג עולם" און דער אויבערשטער הייסט מאכן די יריעות פאר (לפני) די קרשי המשכן —

עאכו"כ וועט עס רעדט זיך וועגן א

---

57) פרש"י (ותוס') סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. ועוד.

58) ר"ח (שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו). של"ה (שער האותיות אות ל'. ועוד). ובכ"מ.

59) כי נצטוו רק „קחו מאתכם תרומה" (ויקהל לה, ה). ולהעיר מריטב"א קידושין לו, א ד"ה ואיכא גם בהנוגע לתרומה ד„התם נשים מעצמן הביאו ולא נצטוו בכך".

60) ספר השיחות תש"ג ע' 9.

צער פון א בן אדם, ובפרט בנוגע א אידן, וואס „אתם קרויים אדם"[61]; ובפרט — בשעת מען זעט ווי א איד געפינט זיך אין א מעמד ומצב פון „ערום"[62] מן המצות, ווי עס שטייט אין תדבא"ר[63] „אין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות" — קען מען טראכטן: ער דארף טאקע מקיים זיין דעם ציווי „וכסיתו"[62], „איהם אנטאן ציצית און תפילין"[64], אבער אין דעם דארף זיין א סדר, פריער דארף ער אליין דאוונען, און „מבית הכנסת לבית המדרש"[65] — לערנען תורה, און עסן פת שחרית[66], און דערנאך „הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[67], און נאך דעם אלעם — וועט ער מקיים זיין דעם „וכסיתו".

זאגט אויף דעם תורה, אז בשעת עס האנדלט זיך וועגן א צער פון א צווייטן אידן — און ס'איז ניטא קיין גרע־סערער צער ווי דאס וואס א איד איז א „ערום" מן המצות, ובפרט ווען מ'זעט אז יענער ווייס גאר ניט אז ער איז אן „ערום" — איז מען מהפך דעם סדר הרגיל, דעם „מנהג עולם" — און אפילו ווען דאס איז א מנהג ניט בלויז פון „עולם" מל' העלם והסתר[68], נאר אזא וואס דער אויבערשטער האט אנגע־זאגט אז אזוי זאל מען זיך פירן[69] איז ביתו של הקב"ה — אעפ"כ ווען עס קומט צו א מצב של צער פון א אידן, טוט מען ניט ווי ס'איז דער „מנהג עולם"[70], און די ערשטע זאך דארף מען באווארענען דעם „וכסיתו", אים אנטאן מיט מצות, און ערשט דערנאך — כהמשך הכתוב לאחר זה — טוט ער דאס וואס עס איז אים נוגע („ומבשרך לא תתעלם"[62]).

ועד"ז (און נאך פאר דעם) בנוגע ללימוד התורה, ווי עס שטייט אין התחלת הכתוב[62] „הלא פרוס לרעב לחמך" — „אין רעב אלא הרעב מן ד'ת ואין לחם אלא ד'ת"[71], אז ער טוט דאס פריער פאר „ומבשרך לא תתעלם",

און דעמאלט איז מען זוכה אז אויך ביי אים ווערט „לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'"[72] — פון משיח צדקנו, אין דעם ביהמ"ק הנצחי, וואס וועט געבויט ווערן דורך דעם וואס בזמן הגלות וועט יעדער איינער אויסנוצן די כשרונות וחושים וואס דער אויבערשטער האט אים גע־געבן — אויף צו מאכן פון וועלט א משכן ומקדש לו ית'.

(משיחות ש"פ ויקהל תשל"ו,
מוצאי ש"ק פ' ויקהל־פקודי תשל"ט)

---

61) יבמות סא, רע"א.
62) ישע' נח, ז.
63) פכ"ז.
64) שיחת פורים תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשכט, א). וראה לעיל ע' 121.
65) ברכות סד, א. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סקנ"ה.
66) שו"ע אדה"ז שם.
67) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז שם וס' קנו.
68) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.
69) להעיר (מטושו"ע או"ח סשט"ו) שסדר בנין הוא מלמטה למעלה ודפנות ואח"כ גג, אף שדפנות שלימות גם משלשלין אותן מלמעלמ"ט (סוכה טז, סע"א) — ועפ"ז יש לתקן בר"ד שיחת נצו"י, תשל"ט.
70) להעיר מהסיפור ע"ד הצ"צ בענין גמ"ח (סה"מ ה'תשי"א ע' קנג. וראה לקו"ש ח"ו ע' 340 ואילך).
71) תנא דבא"ר שם.
72) עמוס ח, יא. הובא בתדא"ר שם.